

1.3. YMCA (Young Men's Christian Association)

YMCA je ďalšou z významných miestnych športových organizácií. Náplň činnosti YMCA, ako spoločenstva mladých kresťanských mužov, však ďaleko presahovala náplň športového spolku. Táto organizácia predstavuje zaujímavý príklad uplatnenia zahraničných (amerických) myšlienok na Slovensku.

Napriek tomu, že oficiálne zahájenie činnosti banskobystrickej YMCA a prijímanie členov bolo 19.–20. januára 1922, s pojmom YMCA sa obyvatelia mesta mali možnosť stretnúť už skôr (HN 4/1922). Už v roku 1919 sa v Hronských novinách objavuje rubrika YMCA s podtitulom „Čo je to ?“. Na Slovensko americkú myšlienku YMCA priniesli Česi, boli jej nositeľmi v ČSR a tvorili oporu jej realizačného štábu.

Roky 1920–1922 sa niesli v znamení výstavby „Detského ihráča“ na pozemku „U Ryby“, ktorý bol otvorený 25. 6. 1922. Asi sa smelé plány na komplexné vybavenie ihriska nespĺnili, ale bola pri ňom vybudovaná „vzorná dráha“, na ktorej už v roku 1922 boli usporiadané viaceré ľahkoatletické preteky (HN 10/1921). Predpokladám, že detské ihrisko s dráhou „U Ryby“ úzko súvisí s ihriskom „Na Hrabliach“, ktoré bolo otvorené 25. 6. 1923 (HN 3/1923).

O aktivitách miestnej YMCA v roku 1923 nás informuje „Prehľad o činnosti za rok 1923“. Uvádžam ho v prílohe ako ilustráciu rozsahu aktivít už niekoľko rokov po zahájení činnosti. Rok 1923 je i rokom vzniku ťažkoatletického klubu YMCA TAC URSUS. Tento sa venoval grécko-rímskemu zápasu, predvádzal box (vtedy tiež nazývaný rohovanie) i ďalšie disciplíny (HN 7/1923, 11/1923). Rok 1924 bol pre YMCA a celé mesto významný tým, že bola dokončená nová moderná budova YMCA (HN 26/1924)⁸.

Aj na základe prehľadu „Telovýchovná a verejná činnosť YMCA v Banskej Bystrici v roku 1926“ je možné konštatovať, že v počte usporiadaných pretekov dominovala ľahká atletika a najmä beh. Okrem štafetových behov mestom, Behov s posolstvom na Deň Slobody a Jesenného lesného behu je potrebné spomenúť Jarné behy mestom. Prvých päť ročníkov 1922–1927 sa bojovalo o putovnú cenu prvého amerického sekretára banskobystrickej YMCA p. Wycherleya (odišiel v roku 1922). Definitívnym držiteľom tejto ceny sa stala YMCA Banská Bystrica, lebo ju získala trikrát po sebe. Od roku 1928 sa pretekalo O cenu bratov

⁸ Okrem tejto budovy majetok YMCA na Slovensku pozostával z budov v Bratislave a Lučenci, z letných táborov v Oravskom Podzámku, Ľubietovej, Červenom Kameni a z rekreačného domova v Tatranskej Lomnici. Zdroj: List YMCA na Slovensku Povereníctvu pre veci vnútorné, odbor IV zo dňa 16. 5. 1945, Archív YMCA Bratislava.

Františka a Václava Velkoborských⁹. V roku 1929 ju po druhýkrát vyhralo družstvo YMCA I. Pretekov sa zúčastnilo celkovo päť družstiev, okrem YMCA I a YMCA II aj Slávia, 26. peší pluk a jeho guľometná rota (PH 17/1929).

Atletická dráha YMCA bola svedkom mnohých súťaží. Okrem súťaží miestneho a lokálneho charakteru konávali sa tu i preteky Stredoslovenského okrsku Československej atletickej únie, majstrovstvá Slovenska i preteky celoštátneho významu. Takýmto bol aj tzv. „Trojmatch“ – atletické trojstretnutie Čechy–Morava–Slovensko v auguste 1926. Dobová tlač ho označila za najväčšie podujatie, aké Slovensko videlo a vyzýva divákov aby „uzreli výkvet našej republiky, mužstvá troch zemí, ktoré nás budú reprezentovať na budúcej Olympiáde“ (HN 32, 34/1926). Výsledok trojstretnutia Čechy 65, Morava 45, Slovensko 7 bodov, dáva obraz o sile a postavení slovenskej atletiky v rámci ČSR.

Banskobystrické združenie YMCA preslávil najviac *volejbal a basketbal*. Vznik basketbalu na Slovensku sa všeobecne spája s organizáciou YMCA. Okrem Bratislavy „ohniskom basketbalu je hlavne Banská Bystrica“ (Športy na Slovensku, 1967: 43). V auguste 1924 družstvo YMCA Banská Bystrica získalo titul majstra republiky v basketbale v Olomouci (Športy na Slovensku, 1967: 44), no tento úspech sa v novinách zvlášť nespomínal. Aj v rokoch 1924–1926 bolo toto mužstvo majstrom ČSR YMCA v basketbale (Perútka, 1981: 96). O titul slovenského majstra družstvo miestnej YMCA súperilo s YMCA Bratislava, a to tak v basketbale, ako aj vo volejbale. Bolo tomu tak aj v roku 1926, keď sa popri III. výročných majstrovstvách YMCA RČS v ľahkej atletike v Banskej Bystrici odohrali majstrovstvá Slovenska a majstrom vo volejbale aj basketbale sa stalo domáce mužstvo. V tomto období mala banskobystrická YMCA až štyri volejbalové a basketbalové družstvá – Mohykáni, Viktória¹⁰, team budovy a team úradníkov (HN 41/1926). Na celoštátnych majstrovstvách YMCA v Banskej Bystrici domáci získali 9 prvých, 11 druhých a 8 tretích miest a celkovo obsadili prvé miesto pred YMCA Hradec Králové. V basketbale a playgroundballe¹¹ sa stali už tretíkrát majstrami republiky (PH 2/1927). Po týchto úspechoch basketbal pomaly slabne a v tridsiatych rokoch máme o ňom minimum informácií.

⁹ Pracovali vo viacerých funkciách ako: správca miestnej YMC-y, vedúci chlapčenskej práce v ČSR, náčelník stredoslovenského okrsku čs. atletickej únie...

¹⁰ Mohykáni a Viktória sú názvy klubov, ktoré pôsobili v rámci YMCA a tvorili jej kostru. Okrem týchto v Banskej Bystrici pôsobili kluby Tatranov – klub študentov GASL, Merkúr – klub študentov Obchodnej akadémie, Rolf, a svoj klub mali aj študenti Kovorobnej školy (inf. J. Brečka, 1914).

¹¹ Baseball prispôbený pre telocvičňu (Perútka, 1981: 78).

Začiatky *volejbalu*, tohoto typicky ľudového športu, sa datujú s príchodom YMCA do Žiliny v roku 1919 (Športy na Slovensku, 1967: 352). Už v roku 1920 máme správy, že okrem iných miest sa aj v Banskej Bystrici organizujú volejbalové turnaje, ale ešte nie združením YMCA, ale niektorým iným klubom. V tomto období sa volejbal hral napríklad v Sokole a Orle. „Banská Bystrica, hlavne zásluhou YMCA, patrila medzi mestá, kde sa hral výborný volejbal, ktorý svojou úrovňou prerástol nielen krajový, ale aj celoslovenský rámec. Selecký, Durný, Žiljak, Konôpka, Jakubovie, Caban a iní patria medzi priekopníkov tohto športu na Slovensku“ (Športy na Slovensku, 1967: 354)¹². O bohatej činnosti volejbalového oddielu svedčí i termínový kalendár podujatí od mája do novembra, podľa ktorého sa konalo sedem turnajov a tri stretnutia (tamže).

Podľa už spomínaného priloženého prehľadu o činnosti za rok 1923 máme možnosť porovnať popularitu volejbalu a basketbalu. Za rok 1923 volejbal hralo 6 820 dospelých a 8 160 z radov mládeže, odohral sa jeden turnaj a štyri osobitné zápasy, na ktoré sa pozeralo 250 divákov. Basketbal hralo 1 700 dospelých, 5 140 z radov mládeže, odohralo sa osem zápasov za účasti 48 hráčov a 600 divákov. Čísla, rovnako ako informátori, hovoria o väčšej rozšírenosti a oblúbenosti volejbalu. Čo sa týka ihrísk, boli to práve ihriská volejbalové, ktorých bolo v meste najviac. Rovnako ako v basketbale, tak aj majstrovstvá Slovenska vo volejbale sa často konali v Banskej Bystrici a niesli sa v rézii mužstiev miestnej a bratislavskej YMCA.

„Volejbal bol domovským športom v Banskej Bystrici, mal veľkú tradíciu i veľa volejbalových ihrísk. Na YMCA, pri školách, pri vojenskej plavárni, na sokolskom ihrisku, každý blok domov mal svoje volejbalové ihrisko“ (inf. D. Faško, 1922). YMCA Banská Bystrica organizovala pravidelne majstrovstvá mesta vo volejbale a propagačné volejbalové turnaje za účasti mužstiev banskobystrických spolkov a škôl. V roku 1928 usporiadala majstrovstvá Slovenska v hrách (volejbal, basketbal, playgroundball) a v roku 1932 vo volejbale. V tomto roku tunajšia YMCA získala štvrtýkrát titul majstra Slovenska, pričom o rok skôr skončila druhá.

Novinové správy, ako aj ich absencia, hovoria o tom, že v YMCA nastala určitá kríza alebo presmerovanie záujmu z telovýchovných aktivít na aktivity spoločensko-sociálne. Táto zmena môže súvisieť aj s útokom na

¹² Inf. K. Smida má k uvedenému isté výhrady. Hovorí, že do tej doby vekovo nepatrí Konôpka, ktorý ako žiak seminára prišiel z Očovej pozdejšie a o YMCA ako klerik nemohol ani snívať; ďalej Jakubovie mal vtedy 15 rokov, volejbal vôbec nehrával, lebo mal poškodenú ľavú ruku.

organizáciu YMCA. V novinách sa môžeme dočítať, že „správy o čachroch-machroch úradníkov bystrickej YMCA sú navidomočij zmätené, pletú si fantáziu so skutočnosťou a sú bezpochyby inšpirované z kruhov ľudákov, známych nepriateľov YMCA (ktorá pôvodne vznikla v protestantskej Anglii) a majú odvieť od ľudáckej Tukovštiny“ (PH 6/1929). Neskôr sa môžeme stretnúť s vysvetľujúcimi článkami, v ktorých sa hovorí, že „YMCA v ČSR a jej majetok patrí ČSR“, „naše združenie je nepolitické, nekonfesijné, s činnosťou vedome náboženskou, sociálnou, mravnou a výchovnou“ (PH 12/1934). Inokedy autor v článku len konštatuje: „Neveríme, že záujem (o volejbalový turnaj o majstra mesta, na ktorý sa prihlásilo okrem usporiadajúcej YMCA len GAŠL – pozn. T. Ch.) bol taký malý len preto, že turnaj usporiadala YMCA. Ona zaviedla tú všeobecnú loptovú hru v ČSR a má mravnú legitímáciu propagovať ju i dnes. Škoda, že pekné utkanie bolo pokazené straníckym chovaním obecnstva, ktoré nevie oceniť športové výkony, ale zná len svoju stranu“ (PH 42/1934). V týchto slovách cítiť neistotu i obranu pred obvineniami. Zo spomínaných dôvodov v správe o činnosti za rok 1934 sa o športe dočítame, že „veľmi dobre prosperujú table tenisový odbor a odbor odbijanej“ a zvyšok správy sa venuje len sociálnej a charitatívnej činnosti združenia YMCA (PH 6/1935). Ďalšiu zmienku o jej činnosti máme až z roku 1937, pričom aj ďalšia a posledná novinová správa sa týka tej istej témy – Setonovho letného tábora YMCA v Ľubietovej. Tábor viedol hlavný tajomník YMCA v Banskej Bystrici Čeněk Holeček s manželkou a vodcami (PH 44, 45/1938).

Okrem spomenutých športov sa v YMCA pestoval tenis, turistika, plávanie, lyžovanie, šerm, stolný tenis a cyklistika. Boli usporiadávané marmancové a gulečnikové turnaje. Lyžiarsky oddiel YMCA bol v novinách zhodnotený nasledovne: „Ač počtom malý, môže sa svojimi výkonmi postaviť medzi prvé kluby združené v Slovenskej lyžiarskej župe, s najlepšími pretekármi Daňom, Sobotom, Fillom a Gregorom“ (PH 6/1929).

Koncom dvadsiatych rokov sa Banská Bystrica stáva i centrom stolného tenisu. Najskôr stolní tenisti z YMCA organizujú turnaje o majstra mesta, neskôr (napr. v roku 1931) i majstrovstvá Slovenska. V roku 1934 podľahli na majstrovstvách Slovenska v Bratislave miestnej ČSK až vo finále (BBN 2/1934). Zásluhou organizátorov z YMCA malo bystrické obecnstvo možnosť vidieť viacerých vynikajúcich hráčov i majstrov sveta ako boli Barna, Boross, Szabados, Kettnerová a ďalší. Za viacerých výborných domácich stolných tenistov spomeniem Mariána Fillu.

Je potrebné ešte pripomenúť, že aj keď YMCA bola „chlapčenská“ organizácia, od roku 1928, keď bol založený Dievčenský klub pri tunajšej

YMCA, „celkom oddelene od chlapcov, bude poskytnuté dievčatám to, čo dosiaľ užívali len chlapci“ (PH 1/1928).

YMCA aj podľa zamerania nebola športovou organizáciou, ale kultúrno-sociálno-výchovnou inštitúciou. Vychádzala z kresťanských morálnych princípov a uznávala demokraciu ako najlepší systém. Medzinárodnou spoluprácou chcela dosiahnuť zotretie rozdielov medzi národmi a ľuďmi. Nielen svoj úspech spájala s usilovnou a vytrvalou prácou. YMCA a YWCA chápu telesnú výchovu a šport ako súčasť harmonickej výchovy a prípravy na život (Perútka, 1981: 74).

O kultúrno-spoločensko-výchovnej činnosti banskobystrickej YMCA sa najlepšie dozvieme opäť zo správ o činnosti (pozri prílohu), pretože viac priestoru bolo v novinách venované telovýchovným aktivitám. Zo spomínanej správy vidíme, že činnosť vzdelávacia, spoločenská a duchovná bola už v roku 1923 značne obsiahla, a to ešte neexistovala nová budova YMCA¹³, ktorá bola na takúto činnosť dokonale vybavená. Po rozbehnutí činnosti v nej v roku 1925 sa činnosť ešte zintenzívnila.

Budova a YMCA ako taká sa stali centrom, „druhým domovom“ pre množstvo mladých ľudí s najširším výberom ponúkaných možností na realizáciu mladého človeka. Sály a priestory v budove YMCA si prepožičiavali mnohé spolky a organizácie najrozličnejšieho zamerania. A tak smelo môžeme povedať, že budova YMCA bola kultúrno-spoločensko-vzdelávacím stánkom pre všetkých obyvateľov mesta. Okrem v správe uvádzaných činností banskobystrická YMCA usporiadavala kurzy angličtiny, francúzštiny, nemčiny, esperanta, slovenského pravopisu, maďarčiny, autokurzy, hrala bábkové divadlo, premietala filmy a „svetelné obrazy“. V roku 1921 noviny uvádzajú fantastické počty návštevníkov na filmových predstaveniach v YMCA. Za dva letné mesiace spolu 20 predstavení za dobrovoľné vstupné podľa nich vzhľadom dokopy 28 700 divákov (HN 36/1921).

YMCA spolupracovala s Červeným krížom a Sociálnou ochranou štátnych zamestnancov na príprave Dňa mládeže. Organizovala rozprávkové popoludnia, schôdzky rodičov s deťmi „dľa amerického spôsobu“, v jednom roku usporiadala štyri tanečné a päť zábavných večierkov (PH 4/1934). V roku 1935 pri tunajšej YMCA fungovalo už 17 klubov a krúžkov. Hlavný dôraz sa už v tom čase kládol na činnosť kultúrno-spoločenskú a nie telovýchovnú (PH 6/1935). Medzi vydarené akcie patrili Týždeň fotografie s fotografickou výstavou a pravidelné výstavy

¹³ Pred postavením budovy v dnešnej Národnej ulici mala YMCA sídlo v Dolnej ulici, v tzv. Rozenauerskom dome (inf. Ján Brečka, 1914).

„Dobrej knihy“. Spoločensko-výchovná činnosť YMCA bola veľmi rozsiahla a záslužná, venovala sa a pomáhala hlavne mladým zo slabších sociálnych vrstiev a jej význam treba vysoko oceniť.

Čo sa týka počtu členov YMCA v Banskej Bystrici, poznáme len údaj z roku 1934. Tento udáva, že miestny odbor mal 509 členov, z čoho 325 bolo mládežníkov a 184 dospelých.

Osobnosti. Reprezentatívnou osobnosťou a prvým predsedom bol bývalý mešťanosta Július Czesznak. Okrem neho v riaditeľstve banskobystrickej YMCA pôsobili viaceré osobnosti, medzi nimi riaditelia inštitúcií a majitelia firiem. No v pamätiach návštevníkov YMCA zostali zapísaní najmä bratia Veľkoborskí, páni Zelenka, Odvarka, Fikejz, Holeček a viacerí iní, spojení s každodennou činnosťou združenia YMCA. Spomedzi športovcov spomeniem šprintérov Gráfika, Matrtaja a Krna, z ktorých poslední dvaja sa zúčastnili aj na Svetových hrách YMCA v Kodani v roku 1926, kde pekne obstáli (Banská Bystrica, 1955: 172).

Tieto a ďalšie informácie o združení YMCA, o športoch a športových organizáciách, ako aj o dani v Banskej Bystrici za I. Československej republiky, nájdete **v knižke Tomáša Chorváta - „Banská Bystrica a šport v rokoch 1918 - 1938“**, ktorú si je možné zakúpiť vo vybraných kníhkupectvách v Banskej Bystrici.